

Maa- ja metsätalousministeriö
kirjaamo@mmm.fi

Maa- ja metsätalousministeriön lausuntopyyntö 7.12.2020, VN/5326/2020-MMM-4

LAUSUNTO KANSALLISEN VESIHUOLTOUUDISTUKSEN VISIOSTA JA SEN TOIMEENPANO-OHJELMAN LUONNOKSESTA

Lapin elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskuksen ympäristö ja luonnonvarat - vastuualue esittää luonnoksesta lausuntonaan seuraavaa:

Käytännön tasolla vesihuollosta huolehtivat erisuuruiset ja eri tavalla organisoidut laitokset. Yleensä sama laitos huolehtii sekä talousveden hankinnasta, käsittelystä ja jakelusta sekä jäteveden viemäroinnistä, jäteveden puhdistuksesta ja lietteen käsittelystä. Usein vielä sopimusperusteisesti hulevesien hoitamisesta.

Vesihuollon valvonta on hajautettu kuntien ympäristönsuojelulle, kuntien ympäristöterveydenhuollolle, paikalliselle ELY-keskukselle ja kuluttaja-asiamiehille. Vesihuoltolain yleinen ohjaus ja seuranta kuuluvat maa- ja metsätalousministeriölle, mutta paikallisia valvontaviranomaisia ohjaavat eri ministeriöt, virastot ja laitokset kukin omien tehtäviensä osalta, jonka lisäksi kunnilla on Suomessa vahva itsehallinto.

Esitetyssä luonnoksessa on tuotu hyvin esiin vesihuollon järjestämisen kirjavuus Suomessa. Vesihuoltolaitoksista valtaosa on ns. pieniä laitoksia ja näistä vielä voidaan erottaa monilukuisat ”mikrolaitokset” joita on aikoinaan perustettu olosuhteitten pakosta karjatalousvaltaisen maaseudun tarpeisiin. Kuten luonnostekstissäkin tuodaan esille nämä laitokset toimivat pääsääntöisesti talkoovoimin, ilman ammattiosaamista ja suunnitelmia tulevasta, ympäristössä, jonka elinkeinorakenne on totaalisesti muuttunut ja väestö ikääntynyt. Näiden laitosten taloudelliset ongelmat ovat usein niin suuria, ettei turvallisen ja toimintavarman vesihuollon toteuttamiseen tarvittaviin investointeihin riitä maksujen korottaminen kohtuullisuuden rajoissa.

Toisessa ääripäässä toimivat ruuhkasuomen taajaan asutuilla alueilla ja kaupungeissa toimivat suuret vesihuoltolaitokset, jotka tasapainottelevat investointitarpeiden ja omistajatahojen tuottovaatimusten kentässä ja joiden ongelmat ovat tyystin toisenlaisia kuin pienillä laitoksilla. Keskisuuret laitokset toimivat näiden kahden kokoluokan välimaastossa enimmäkseen niukoilla taloudellisilla resursseilla pystymättä juurikaan kehittämään toimintaansa.

Suurista ja keskisuurista laitoksista valtaosan omistavat kunnat. Pienissä ja mikrolaitoksissa sen sijaan omistajina ovat yleensä liittyjät (osuuskunnat). Vesihuoltolaissa on vastuu vesihuollon kehittämisestä

alueellaan annettu kunnille. Pienten ja suurien kuntien voimavarat vastata alueensa vesihuollon kehittämisestä ovat hyvin erilaiset. Pienissä kunnissa ei välttämättä ole lainkaan vesihuollon osaavaa henkilöstöä. Kun tähän vielä lisätään se seikka, että pienet vesihuoltolaitokset, jotka kipeimmin tarvitsisivat kuntien tukea, ovat usein sijoittuneet myös väestömäärältään pieniin kuntiin.

Luonnoksessa esitetyt tavoitteet lähivuosille ovat hyviä, vaikka ne ovat jossain määrin epämääräisiä ja tulkinnanvaraisia. Laitosten yhdistämisellä ja yhteistyöllä resursseja saadaan tehokkaammin käyttöön. Valtion lopetettua vesihuollon avustamisen menetettiin samalla ainoa toimiva keino ohjata vesihuoltolaitoksia toivottuun suuntaan. Kehittämiseen on saatava avustuselementti uudelleen käyttöön, mikäli kehittämisen toivotaan edistyvän tehokkaasti. Edistämistyö ilman konkreettista osallistumista tuloksen tekoon on tehotonta ja todennäköistä on, ettei toivottuja tuloksia saada aikaan. Jo pelkästään tunnuslukujen saaminen tietojärjestelmään on huomattu ylivoimaiseksi (VEETI).

Luonnoksessa esitetty tavoite varmistaa kaikille vesihuoltolaitosten asiakkaille turvallinen ja laadukas vesihuolto sekä edistää mm. uuden teknologian keinoin vesihuollon energia- ja resurssitehokkuutta ei onnistu nykyisellä laitosrakenteella ja -määrällä. Alueellinen yhteistyö, suunnitteluvälitteet ja neuvonta ovat toimintaa tukevia, mutta tavoitteena tulisi olla selkeä vesihuoltolaitosten määrän vähentäminen muodostamalla suurempia kokonaisuuksia. Vesihuollon rakennemuutosta tulisi tavoitella nopealla aikataululla muutaman lähivuoden aikana, tarvittaessa lainsäädännöllisin keinoin.

Luonnoksessa on todettu vesihuoltolaitoskentän hajanaisuus, mutta vähemmälle huomiolle on jäänyt vesihuoltoa ohjaavien ja lainsäädäntöä valmistelevien ministeriöiden sekä valvontaviranomaisten määrä. Mikäli ohjaavien tahojen määrä pysyy jatkossa samana, tulisi koordinointiin panostaa voimakkaasti ja muodostaa esimerkiksi pysyvä toimikunta tai muu vastaava yhteistyön varmistava toimielin. Vesihuollon valvontaviranomaisten määrää lienee vaikea vähentää ilman massiivisia lainsäädäntömuutoksia ja nykyrakenteiden purkamista ja uudelleen rakentamista, mutta vesihuoltolain valvonnassa tulisi olla vain yksi alueellinen valvontaviranomainen. Lisäksi tietyn kokoisten vesihuoltolaitosten talouden ja toiminnan laatua valvoisi valtakunnallinen viranomainen ja kuluttaja-asiamies vesihuoltolain 5 luvussa tarkoitettujen sopimusten ehtojen lainmukaisuutta kuluttajansuojan kannalta.

Kannanotot esitettyihin toimenpiteisiin

OSA A Toimiva lainsäädäntö ja valvonta

a) Vesihuoltolainsäädännön uudistus vaiheittain

Vesihuoltolain uudistamisen suuntaviivat ovat oikeansuuntaisia. Lainsäädännön taloudellisia vaikutuksia myös muualle kuin

lainsäädäntötyöhön on aiheellista arvioida tarkasti. Lain valvontamallin on oltava selkeä ja mahdollisista sanktioista täytyy tehdä toimivia.

b) Hyvän vesihuollon kriteeristön käyttöönotto

Vesihuoltolaitosten arvioinnin kriteeristöt laitosten ja valvojien käyttöön ovat tervetulleita ja auttavat hahmottamaan paremmin laitoksen tilannetta vesihuoltokentässä.

c) Vesihuoltolaitosten talouden ja toiminnan laadun valvonnan tehostaminen

Kappaleessa on ansiokkaasti keskitytty kuntien omistamien laitosten talouden subventointiin ja toisaalta kohtuuttomien tuottojen valvonnan kehittämiseen. Kappaleessa todetaan kyllä pienten (etupäässä osuuskuntien) laitosten kohtuuton taloudellinen tilanne, mutta tilanteen korjaamiseksi ei esitetä toimenpiteitä.

OSA B Toimivat vesihuoltolaitokset

d) Alueellisen yhteistyön kehittäminen

Alueellisen yhteistyön lisääminen kaikilla tasoilla ja tavoilla on ehdottoman välttämätöntä vesihuollon kehittämiseksi. Yhteistyö myös valvonnassa on toivottavaa. ELY-keskukset ovat luonnollinen moottori yhteistyön edistäjänä. ELY-keskusten resurssit on varmistettava joko riittävän pitkäkestoisella hankerahoituksella tai kuitenkin mieluummin pysyvällä resurssoinnilla, jotta toiminta olisi pitkäjänteistä ja jatkuvaa. Yhteistyön käynnistämiseksi kentällä tarvitaan tahdon lisäksi myös taloudellisia kannustimia.

e) Pitkäjänteinen investointisuunnittelu ja vesihuollon kehittäminen

Kuntien ja vesihuoltolaitosten suunnitteluinstrumentit kaipaavat tehostamista. Kunnan velvoitteen poisto vesihuollon kehittämissuunnittelun osalta oli aikoinaan virhe. Vesihuoltoinfrassa on paljon korjausvelkaa ja tilanne huononee koko ajan, koska siihen ei panosteta tarpeeksi. Tämä johtuu vesihuoltolaitosten omistajien, oli ne sitten yksityisomisteisten osuuskuntien jäseniä tai kunnallisten laitosten päättäjiä, tahdottomuudesta ja kyvyttömyydestä nähdä mihin jatkuva saneerausvelan kasvu lopulta johtaa. Luonnoksessa esitetty pitkän aikavälin investointi- ja saneeraussuunnitelma tulisi säätää pakolliseksi. On kuitenkin muistettava, että suunnitelma nostaa tarpeet ja ongelmat esille, mutta ei vielä ratkaise niitä. Laitoksissa tarvitaan tahtoa ja rahoitusta. Pelkästään korottamalla vesihuoltomaksuja ongelmaa ei pystyttäne ratkaisemaan ainakaan vähäväkisimmillä alueilla. Tulisikin harkita valtion tukirahoituksen suuntaamista erityisesti vesihuoltoverkostojen saneeraustoimenpiteisiin.

f) Kohdennettua neuvontaa apua tarvitseville vesihuoltolaitoksille ja kunnille

Kohdennettua neuvontaa tarvitaan laitoksilla useilla tasoilla. Myös operoinin puolella on etenkin pienillä laitoksilla tarvetta neuvonnalle. Pienillä harvaan asutuilla alueilla ulkopuolisten palvelujen saatavuus laitoksen pieniin ongelmiin on miltei mahdotonta. ELY-keskuksen hankkimat ja ohjaamat neuvontapalvelut voisivat asiaa helpottaa, mikäli rahoitus on järjestettävissä. Yhteistyöhön kannustaminen ja kohdennettu neuvonta edistävät vesihuoltolaitosten toimintakykyä, mutta positiiviset vaikutukset ovat hitaita tai niitä ei synny ollenkaan.

OSA C Osaamisen kehittäminen

g) Pätevyysvaatimukset vesihuoltoalalle

Pätevyysvaatimukset vesihuoltoalalle ovat tervetulleita.

h) Vesihuollon urapolkujen kehittäminen

Urapolut ovat alan kiinnostavuutta lisäävä tekijä ja sen vuoksi tarpeellinen. Koulutus kokonaisuudessaan vesihuoltoalalle olisi räätälöitävä, koska nykyisin ei alalle ole varsinaista koulutusta.

OSA D Resurssiviisaus ja digitalisaatio

i) Alueellisten vesiosaamis- ja kiertotalouskeskittymien yhteistyön edistäminen

Suurille laitoksille digitalisaation lisääminen ja tiedolla hallinta on ajankohtaista kehittämisessä. Pienet laitokset painivat kuitenkin vielä sellaisten toiminnallisten ongelmien parissa, jotka tulee saada ratkaistua ensin. Toisaalta digitalisaatio voi tuoda pienillekin laitoksille apua, jos päästään yhteistyöhön isompien laitosten kanssa.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty viraston sähköisessä asianhallintajärjestelmässä. Asian on esitellyt vesihuoltotarkastaja Risto Romakkaniemi ja ratkaissut yksikön päällikkö Arto Seppälä.

Tämä asiakirja KEHA/9909/2020 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument KEHA/9909/2020 har godkänts elektroniskt

Seppälä Arto J 04.02.2021 13:10

Romakkaniemi Risto 04.02.2021 13:10